

3. Робот-поліцейський: як штучний інтелект допомагає розслідувати злочини. *Аргумент*. 02.07.2024. URL: <https://argumentua.com/novini/robot-pol-tseiskii-yak-shtuchnii-ntelekt-dopomaga-rozsl-duvati-zlochini>.

4. Штучний інтелект і розслідування воєнних злочинів: досвід України. *JustTalk*. 27 жовт. 2023 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6bb5Fmjtro4>.

Женунтій Володимир Іванович,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Корольчук Віктор Володимирович,

начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЕВОЛЮЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ТА ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Оцінюючи ступінь громадської небезпеки завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, академік Національної академії правових наук України, професор Володимир Павлович Тихий ще в 2007 році дійшов до беззаперечного висновку, що кримінальне правопорушення, яке аналізується є по змісту завідомо неправдивим повідомленням про акт тероризму, яке порушує нормальний ритм життя, вносить елементи дезорганізації у функціонування підприємств, установ та організацій, здатне дестабілізувати або навіть паралізувати життєдіяльність цілих населених пунктів, породжує неправдиві чутки, паніку серед населення, відволікає певні сили і засоби від виконання їх обов'язків, призводить до обмеження прав і свобод людей тощо [1, с. 5].

Громадська небезпека завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, особливо підвищилась в умовах тривожної ситуації, в якій зараз перебуває Україна (першим і основним негативним фактором цієї ситуації виступає віроломна озброєна агресія Росії проти незалежної і миролюбної України та пов'язані з цим жакливі наслідки

значних людських втрат і умисних руйнувань) та її народ (в першу чергу низький рівень життя населення, соціальна нерівність членів соціуму і навіть відсутня захищеність окремих верств населення, тощо).

З урахуванням ситуації, що склалася в суспільстві в сфері протидії аналізованому кримінальному правопорушенню помітно зросли роль і значення кримінально-правових заходів у цьому протидії зазначеному правопорушенню, що в свою чергу обумовило необхідність наявності кримінального законодавства, яке б відповідало вимогам часу. На жаль, за умови, що часовий відлік кодифікації національного кримінального законодавства здійснюється з прийняття (вступу в силу) Кримінального Кодексу (далі – КК) Української ССР 1922 року, навіть до кінця 80-х років минулого століття національне законодавство не передбачало кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Проголошення на початку 90-х років минулого століття України суверенною і незалежною демократичною, соціальною, правовою державою висунуло перед молодією державою нові політичні, економічні і соціальні завдання для вирішення яких була потрібна відповідна досконала правова база, оскільки саме від якості законодавства, визначеності, точності і однозначності правових норм залежить ефективність його застосування [2, с. 11]. Разом з тим, розробка нового кримінального законодавства, що вимагала більш-менш тривалого періоду, не виключала можливості внесення невідкладних доповнень і змін в діюче кримінальне законодавство з метою підвищення його якості і правозастосовчої діяльності в сфері боротьби із злочинністю в Україні.

Отже, Законом України «Про внесення доповнень і змін до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України від 26 січня 1993 року №2935 Кримінальний кодекс (далі – КК) України 1960 року був доповнений статтею 206², яка визначила правові підстави настання відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. При цьому ст. 206² структурно включала дві частини і таким чином передбачалася відповідальність за простий і кваліфікований склади кримінального правопорушення, яке аналізується. Об'єктивна сторона діяння, яке каралося по ч. 1 ст. 206² КК України була виражена дією в формі повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності.

Умовами для визнання такого повідомлення злочинним, в сукупності були передбачені: а) хибність/неправоподібність такого повідомлення (завідомо неправдиве повідомлення); б) спосіб передачі адресатам важливої інформації/інформування адресатів про майбутню «загрозу» (письмово або усно); в) приналежність об'єктів власності, яким ніби загрожувало знищення або пошкодження (приватна,

колективна або державна власність); г) конкретні способи ніби передбачуваного знищення або пошкодження об'єктів власності (шляхом вибуху, підпалу або іншим загальним небезпечним способом). Кваліфікованими, тобто такими, що каралися за ч. 2 ст. 206² КК України визнавалися передбачені ч. I вказаної статті дії у випадках: а) спричинення в результаті їх здійснення значної шкоди законним правам та інтересам громадян, їх об'єднанням чи держави; б) здійснення їх повторно або за попереднім зговором групою осіб [3].

При цьому були встановлені наступні міри кримінально-правового реагування (альтернативні по ч. I статті): а) по ч. I ст. 206² – позбавлення волі на строк до одного року, або виправної роботи на той же строк, або штраф до тридцяти мінімальних розмірів заробітної плати; б) по ч. II ст. 206² – позбавленні волі на строк від одного до п'яти років [3].

В умовах, характерних для тих часів перехідного періоду в життєдіяльності України проблематично було забезпечити відповідну вимогам часу, якість змін і доповнень, яких вносилися в національне, в тому числі кримінальне законодавство. Тим більше, що стосовно необхідності вдосконалення кримінального законодавства ситуація пояснювалася і початою роботою над проектом нового КК України, в результаті виконання якої і редакція статті 206² КК України 1960 року, що визначала правові основи настання відповідальності за аналізоване кримінальне правопорушення, була суттєво змінена.

У Кримінальному кодексі України, що набрав сили з 1 вересня 2001 року міститься і стаття 259, за якої передбачена відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Як і у попередньому Кримінальному кодексі, стаття, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, що аналізується, включає дві частини, в яких закріплені правові поняття простого і кваліфікованого складу кримінального правопорушення. Частиною I вказаної статті визначено правове поняття діяння, яке за загальним визначенням та частково за змістом співпадає з назвою самої статті, але відрізняється виділеннями обов'язковими ознаками. За єдністю завідомої неправдивості по цій частині статті карається повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками, тобто є більш точно виражений зміст об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яке аналізується. На відміну від раніше діючої статті 206² КК України 1960 року, кількість кваліфікуючих ознак по ч. II ст. 259 Кримінального кодексу України 2001 року також зменшено до двох шляхом виключення випадків вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб [4, с. 179].

З метою посилення відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян були внесені зміни і в санкціях кримінально-правової норми, яка аналізується. Передбачена

санкцією ч. I ст. 206² КК України 1960 року покарання у вигляді позбавлення волі та виправних робіт були замінені арештом (на строк до шести місяців) та обмеженням волі (на строк до трьох років), а розміри штрафу були збільшені в межах від п'ятдесяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Міра покарання ч. II ст. 259 КК України була визначена у вигляді позбавлення волі на строк від двох (замість одного за ч. II ст. 206²) до п'яти років [4, с. 179].

Разом з тим вдосконалення правових підстав кримінальної відповідальності за протиправне діяння, яке аналізується, а також визначення мір кримінально-правового реагування, адекватних задіяному були продовжені згодом.

Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за хуліганство і завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» від 07 березня 2002 року № 3075-III були внесені зміни в мірах реагування на факти здійснення кримінального правопорушення, яке аналізується: а) за ч. I ст. 259 КК України розміри штрафу були визначені в межах від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а строк обмеженні волі збільшений до п'яти років (термін арешту був залишений без змін, тобто до шести місяців); б) було передбачено більш тривале покарання у вигляді позбавленні волі за здійснення діяння, яке квалікувалося за ч. II ст. 259 КК України (верхня межа у п'ять років була замінена на сім років) [5]. Посилення відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян знайшло відображення і в Законі України «Про внесення змін і доповнень до статті 259 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» від 07 червня 2012 року № 4955-VI. Внесені при цьому в санкціях частин I і II ст. 259 зміни звелися до наступного. По перше, передбачені попередньою редакцією норми за ч. I ст. 259 КК України альтернативні покарання у вигляді штрафу чи арешту були скасовані, а обмеження волі замінено позбавленням волі, тобто був встановлений єдиний вид покарання як по першій так і по другій частині статті. По друге, по ч. I передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від двох до шести років, а по ч. II той самий вид покарання визначений в межах від чотирьох до восьми років [6].

Останні (станом на 01 березня 2024 року) зміни в кримінально-правову статтю КК України, яка аналізується, були внесені Законом України «Про внесення змін до статті 259 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» від 02 березня 2021 року № 1292-IX. При цьому диспозиція ч. II ст. 259 КК України була доповнена такою кваліфікуючою ознакою як здійснення вказаного в ч. I діяння, якщо об'єктами завідомо неправдивого повідомлення стали критично важливі об'єкти інфраструктури або будівлі чи споруди, що

забезпечують діяльність органів державної влади, або заклади охорони здоров'я або заклади освіти [7]. Одночасно ст. 259 КК України доповнена і приміткою, в якому роз'яснено, що термін «критично важливі об'єкти інфраструктури вживається у значенні, визначеному в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [7]. В зазначеному Законі України від 05 жовтня 2017 року № 2163-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст. 403) була вжита перша спроба роз'яснення обговорюваного терміну, яка після певного вдосконалення протягом кількох років закінчилась посиланням на те, що термін «об'єкт критичної інфраструктури» вживається в цьому Законі у значенні визначеному Законом України «Про критичну інфраструктуру». В свою чергу в Законі України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року № 1882-IX, із змінами, внесеними згідно із Законами від 18.11.2021 № 1909-IX та від 18.10.2022 № 2684-IX об'єкти критичної інфраструктури визначені як об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [8].

Отже, такими є стисло викладені конкретні позитивні результати розвитку (протягом тридцятирічного періоду) правових підстав кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Однак, кримінально-правова норма, що аналізується потребує і подальшого вдосконалення. Вважаємо, що після додаткових наукових досліджень зміни і доповнення в ст. 259 КК України повинні бути внесені насамперед з врахуванням віроломної агресії росії. В свою чергу вчинення діяння, якщо об'єктом завідомо неправдивого повідомлення стали критично важливі об'єкти інфраструктури повинно визнаватися особою кваліфікованим складом кримінального правопорушення і т.д.

Список використаних джерел

1. Тихий В.П. Відповідальність за злочини проти громадської безпеки: Науково-практичний коментар. К.: НКЦ СБ України. 2007. 92 с.
2. Сташис В.В Вступне слово//Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовної діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні: Матеріали наукової конференції (Харків, 15 травня 2009 року), ред. кол. В.І. Борисов (голов. ред.) та ін. Х.: Право, 2009. 304 с.
3. Закон України «Про внесення доповнень і змін до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України» від 26 січня 1993 року № 2935- XII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 12, ст. 97).
4. Кримінальний кодекс України: Офіц. видання. К. Видавничий Дім «Іп Юре», 2001. 400 с.

5. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за хуліганство і завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» від 07 березня 2002 року № 3075-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 30, ст. 206).

6. Закон України «Про внесення змін до статті 259 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» від 07 червня 2012 року № 4955-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 18, ст. 170).

7. Закон України «Про внесення змін до статті 259 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» від 02 березня 2021 року № 1292- IX (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 21, ст. 192).

8. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року № 1882-IX (із змінами, внесеними згідно із Законами № 1909-IX від 18 листопада 2021 року та № 2684-IX від 18 року 2022 року (Відомості Верховної Ради (ВВР), № 2023, № 5, ст. 13).

Зайка Сергій Олегович,

доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Практична реалізація положень Кримінального процесуального кодексу України (далі за текстом. – КПК [1]) виявила доволі складні проблеми, багато в чому зумовлені орієнтацією законодавчих новел на прогресивні інститути правових систем держав Європейського Союзу та норм міжнародного права подекуди без належного урахування досягнень і традицій національного законодавства.

Цілком закономірно, що практика застосування КПК викликала активні наукові дискусії щодо низки важливих питань, зокрема проблеми початку досудового розслідування, перспектив і напрямів його подальшого удосконалення.

Обґрунтовуючи необхідність запровадження нової процедури початку кримінального провадження, В.І. Фаринник наголошував на доцільності відмови від інституту порушення кримінальної справи. За таких умов громадяни матимуть змогу реалізувати право на захист своїх інтересів одразу після надходження заяви чи повідомлення про злочин. Зазначене виключатиме «конфлікти» між працівниками правоохоронних органів та громадянами, оскільки кожна заява, кожне